METHODOLOGICAL FEATURES OF DEVELOPING FUNCTIONAL COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS BASED ON AN ACMEOLOGICAL APPROACH

Kunnazarova Bibikhadicha Babanazarovna

Doctoral Student, Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

Abstract

This article examines the methodological features and pedagogical potential of developing functional competence in future teachers based on an acmeological approach. It analyzes the stages of achieving professional excellence, self-development, and problem-solving skills in practical activities among prospective educators. Furthermore, practical and methodological recommendations are provided on integrating acmeological technologies into higher pedagogical education, as well as enhancing students' functional literacy and competence.

Keywords

acmeology, acmeological approach, functional competence, future teachers, professional mastery, pedagogical mastery, self-development, reflective skills, methodological training.

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA FUNKSIONAL KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING METODIK XUSUSIYATLARI

Kunnazarova Bibixadicha Babanazarovna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada akmeologik yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarda funksional kompetentlikni rivojlantirishning metodik xususiyatlari va pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy maxoratga erishish bosqichlari, o‘z-o‘zini rivojlantirish va amaliy faoliyatda muammoli vaziyatlarni hal etish

ko‘nikmalari tahlil qilingan. Shuningdek, oliy pedagogik ta’lim jarayonida akmeologik texnologiyalardan foydalanish hamda talabalarning funksional savodxonligi va kompetentligini oshirish bo‘yicha amaliy va metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: akmeologiya, akmeologik yondashuv, funksional kompetentlik, bo‘lajak o‘qituvchilar, kasbiy maxorat, pedagogik mahorat, o‘z-o‘zini rivojlantirish, refleksiv ko‘nikmalar, metodik tayyorgarlik.

KIRISH

Zamonaviy ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri nafaqat nazariy bilimlarga ega, balki ushbu bilimlarni o‘zgaruvchan pedagogik jarayonda samarli qo‘llay oladigan, moslashuvchan va yuqori darajadagi kasbiy mahoratga intiluvchi mutassis xodimlarni tayyorlashdan iborat. Bugungi kunda bo‘lajak o‘qituvchilarning funksional kompetentligini shakllantirish va ularni kasbiy kamolot (akme) poygachalariga yo‘naltirish oliy pedagogik ta’limning muhim strategik maqsadi hisoblanadi.

Akmeologik yondashuv insonning kasbiy faoliyatida va shaxsiy rivojlanishida eng yuqori natijalarga (cho‘qqiga) erishish qonuniyatlarini o‘rganadi. An’anaviy ta’lim modellari ko‘pincha bilim berish bilan cheklanib qolayotgan bir sharoitda, akmeologik yondashuv bo‘lajak o‘qituvchining ichki potensialini va o‘z-o‘zini rivojlantirish mexanizmlarini harakatga keltirishga xizmat qiladi. Shu sababli, bo‘lajak o‘qituvchilarda funksional kompetentlikni akmeologik tamoyillar asosida rivojlantirishning metodik xususiyatlarini ilmiy va amaliy jihatdan tadqiq etish alohida dolzarblik kasb etadi.

ASOSIY QISM

Akmeologik yondashuv va funksional kompetentlikning nazariy-metodologik mohiyati. Pedagogikada akmeologik yondashuv bo‘lajak o‘qituvchini o‘z kasbining ustasi, ijodkor va uzluksiz o‘z-o‘zini mukammallashtiruvchi shaxs sifatida

shakllantirishga yo‘naltirilgan. Bu yondashuvning markazida talabani shaxsiy va kasbiy kamolot cho‘qqisiga yetaklash duradi.

Funksional kompetentlik esa o‘qituvchining standart va nostandart kasbiy vaziyatlarda nazariy bilimlarni tezkor, aniq va natijador tarzda amaliyotga tatbiq eta olish qobiliyatidir. Bo‘lajak o‘qituvchining funksional kompetentligi tarkibiga quyidagi tarkibiy qismlar kiradi:

- Gnostik (bilimga oid) komponent: pedagogik, psixologik va mutaxassislik bilimlarini chuqur anglash;

- Amaliy-faoliyatli komponent: ta’lim texnologiyalarini qo‘llash, darsni loyihalash va tashkil etish ko‘nikmalari;

- Kommunikativ va konfliktologik komponent: o‘quvchilar, hamkasblar va ota-onalar bilan samarali muloqot o‘rnatish, pedagogik nizolarni konstruktiv hal etish;

- Refleksiv-baholovchi komponent: o‘z faoliyatini ob’ektiv tahlil qilish va o‘zini o‘zi korreksiya qilish (tuzatish) yetukligi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda funksional kompetentlikni rivojlantirishning metodik xususiyatlari. Akmeologik yondashuv asosida funksional kompetentlikni rivojlantirish jarayoni an’anaviy o‘qitish usullaridan o‘zining zamonaviy metodik xususiyatlari bilan ajralib turadi:

- Sub’ekt-sub’ektiv munosabatlarni qaror toptirish: O‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi hamkorlik hamda muloqot doirasida talaba bilim oluvchi ob’ektdan o‘z kasbiy rivojlanishining faol sub’ektiga aylanadi.

- Mozaik va muammoli ta’lim texnologiyalarini qo‘llash: Talabalarga real dars jarayonlarida uchrashishi mumkin bo‘lgan kkeys-stadi (case-study), pedagogik sitatsiyalar va muammoli topsiriqlar beriladi. Bu ularning funksional savodxonligi va moslashuvchanligini oshiradi.

- Kasbiy trayektoriyani loyihalash (Akmeogramma): Har bir talaba uchun o‘zining kuchli va kuchsiz taraflarini baholash, kasbiy maqsadi hamda rivojlanish bosqichlarini belgilab beruvchi individual akmeogramma yaratiladi.

- Refleksiyani faollashtirish: Akmeologik o‘qitishning muhim xususiyati bu talabalarning o‘z pedagogik harakatlarini muntazam ravishda tahlil qilib borishidir («Men darsni qanday o‘tdim? Nima uchun ushbu metod samarali bo‘lmadi? Bu vaziyatni yana qanday hal qilish mumkin edi?»).

Akmeologik muhitni tashkil etish va amaliy metodik ishlanmalar. Oliy ta’lim muassasasida akmeologik rivojlantiruvchi muhitni yaratish uchun quyidagi metodik shakllar va vositalardan foydalanish yuqori natija beradi:

- Simulyatsion va mikro-o‘qitish (Microteaching) mashg‘ulotlari: Talabalar o‘z tengdoshlari guruhida mini-darslar o‘tib, ularni videoo‘zgarmalarga oladi va keyinchalik guruh bilan birga tahlil qiladi.

- Pedagogik treninglar va keyslar: Muloqot madaniyati, darsda yuzaga keladigan kelishmovchiliklarni hal etish hamda o‘quvchilarni motivatsiyalash bo‘yicha amaliy situatsion mashqlar o‘tkaziladi.

- Kasbiy portfolio va loyihalar usuli: Talabalarning metodik ishlanmalari, taqdimotlari va tadqiqot natijalarini jamlab boruvchi raqamli portfoliolarni shakllantirish ularning amaliy tayyorgarlik darajasini ko‘rsatib beradi.

XULOSA

Akmeologik yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarda funksional kompetentlikni rivojlantirish bugungi davr ta’limining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu yondashuv bo‘lajak pedagoglarda faqatgina nazariy bilimlarni shakllantirib qolmay, ularda o‘z kasbiy faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilish, innovatsiyalarga ochiq bo‘lish va yuqori kasbiy natijalarga intilish tuyg‘usini rivojlantiradi.

Metodik nuqtai nazardan amaliy va simulyatsion metodlarni, muammoli keyslarni hamda refleksiv texnologiyalarni ta’lim jarayoniga tizimli joriy etish bo‘lajak o‘qituvchilarning real maktab muhitiga tez va samarali moslashuvini ta’minlaydi. Oliy pedagogik ta’limda akmeologik tamoyillarning qo‘llanilishi sifatli ta’lim kafolati hamda raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashning mustahkam poydevori bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Акмеология. Под общей редакцией доктора психологических наук, профессора, академика РАО А.А.Деркача Учебник. М.: Изд-во РАГС, 2004. - 298 с.

2. Кузьмина, Н. В. Предмет науки акмеологии и фундаментальная теория продуктивности национальной системы образования в свете единого критерия ее качества. АКМЕОЛОГИЯ, № 1, 2005. с. 12-16

3. Xodjayev, B. X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: Sano-standard, 2017. - 416 b.